

Motion till riksdagen 2005/06:Ju31

av Peter Althin m.fl. (kd)
med anledning av prop. 2005/06:123

En modernare kriminalvårdslag

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår proposition 2005/06:123.

Kristdemokratisk kriminalvårdspolitik

Påföljder på brott ska tjäna flera ändamål: de ska avhålla förövarna från nya brott och de ska avhålla andra från liknande handlingar samt skydda allmänheten mot övergrepp och andra destruktiva handlingar. De ska också så långt som möjligt göra att förövaren gottgör brottsoffret ekonomiskt för det lidande eller den förlust som uppstått och visa brottsoffret respekt genom att samhället ställer sig på brottsoffrets sida.

Påföljden ska vara så utformad att den ger brottslingen insikt om den skada som han eller hon har åstadkommit. Den utdömda påföljden är därför ett sätt för brottslingen att sona sin skuld både gentemot staten, som har till uppgift att värna rättvisan, och gentemot brottsoffret. Efter straffet förtjänar den som dömts att behandlas som vilken annan medborgare som helst.

Brottsoffrets rätt till trygghet och upprättelse är oerhört viktig. Att en gärningsman döms är av yttersta vikt för de allra flesta brottsoffer. Många upplever det som att de äntligen får upprättelse när gärningsmannen döms och att de äntligen kan lägga det hela bakom sig och gå vidare med sina liv. Ett fängelsestraff håller den dömda dessutom inlåst, vilket för många brottsoffer upplevs som en trygghet.

Kriminalvårdens huvuduppgifter är att verkställa påföljderna fängelse och skyddstillsyn, att ansvara för övervakning av villkorligt frigivna, att verkställa föreskrifter om samhällstjänst och utföra personutredningar i brottmål. Kriminalvården ska vidta åtgärder som påverkar den dömda att inte återfalla i brott genom ett aktivt påverkansarbete. Självklart innebär detta ett upprätthållande av en human människosyn och en god omvårdnad. Tyvärr klarar inte svensk kriminalvård i dagsläget att leva upp till dessa mål. Med Socialdemokraterna vid makten har kriminalvården kommit att handla allt mindre om vård och alltmer om förvaring. Problemen med uppror och narkotika på an-

Fel! Okänt namn på

stalterna är stora och rymningar och fritagningar vanliga. Tre år efter avtjänat straff har i genomsnitt 40 procent återfallit i brott. Tiden är mogen för ett rejält nytänkande inom kriminalvården, inte minst för brottsoffrens skull. Utan en väl fungerande kriminalvård kommer antalet brott och brottsoffer aldrig att minska, bara öka.

Fängelsestraff döms ut för de brott samhället ser som de allra grövsta. Att enbart förvara dömda personer utan att kräva och ge dem möjlighet att återanpassas till samhället leder givetvis inte till någon minskad brottslighet eftersom återfallsbrottsligheten fortsätter att vara stor. Kriminalvårdens möjligheter att behandla den intagne måste bli bättre och inriktas på att den dömda inte ska återfalla i brott. Tiden i fängelse ska ge den dömda en chans att sona sitt brott men också förutsättningar att komma ur det brottsliga beteendet som ledde honom dit. En god kriminalvård är i sig brottsförebyggande.

Kristdemokraterna har gång på gång motionerat om att de individuella handlingsplaner som ska upprättas för varje enskild individ vid ankomsten till anstalten måste få högre status. Där ska konkreta, realistiska deletapper och mål nedtecknas som successivt kan uppnås av den intagne. Vi tror att individuella, professionellt kompetenta handlingsplaner baserade på vetenskap och beprövad erfarenhet är förutsättningen för den intagnes möjlighet till anpassning till samhället utanför. I en annan kristdemokratisk motion ges förslag på hur man ska förbättra det förebyggande och rehabiliterande arbetet för dem som sitter på anstalt. Kunskapsutveckling och forskning på detta område måste göras till ett ansvar för kriminalvården.

För att förändra personer som har börjat begå brott krävs en rad åtgärder. Kristdemokraterna anser att det är viktigt att internerna under och efter sin fängelsestid erbjuds, och i vissa fall åläggs, meningsfull och för dem relevant sysselsättning. Ett första steg är de så kallade påverkansprogrammen som fokuserar på attityder, beteenden och omständigheter som upprätthåller ett brottsligt beteende för att på så vis återanpassa dem. Den intagne ska också erbjudas behandling för sitt alkohol- och narkotikamissbruk, om sådant föreligger. Också denna behandling måste baseras på vetenskap och beprövad erfarenhet. Här finns ett uppenbart behov av forskning. Samtliga institutioner ska hållas absolut drogfria och det ska finnas resurser för kontroll av drogfriheten. Drogtester bör användas i större utsträckning. Vid vägran att lämna drogprov ska ett anmärkningssystem användas, vilket kan leda till att den intagne får sin villkorliga frigivning senarelagd.

Kristdemokraterna anser också att frivilligorganisationer ska ges goda möjligheter att verka inom anstalterna till gagn för de intagna och för samhällets insyn i anstaltens verksamhet. Samhället har ett ansvar att stödja den dömda med hjälp till drogfrihet, arbete, utbildning och bostad för att denne efter avtjänat straff ska kunna återvända till samhället och inte återfalla i brottslighet. Frivilligorganisationerna ska uppmuntras att vara en aktiv del i detta arbete.

Propositionens innehåll

I den nu aktuella propositionen föreslås ändrade regler om kriminalvård i anstalt och om villkorlig frigivning. Syftet sägs vara att åstadkomma en förbättrad och mer strukturerad övergång från livet i anstalt till livet i frihet. Utslussningen ska anpassas till vad varje intagen behöver för att förbättra förutsättningarna för att han eller hon ska klara sig i samhället efter frigivningen utan att återfalla i brott. Det ska finnas fyra särskilda utslussningsåtgärder.

Frigång, som innebär att den intagne under dagtid arbetar, deltar i undervisning, får behandling eller deltar i någon annan sysselsättning utanför anstalten, behålls. Den möjligheten som för närvarande finns att vistas utanför anstalt för vård mot missbruk utökas och betecknas *vårdvistelse*. Två nya utslussningsalternativ, *vistelse i halvvägshus* och *utökad frigång*, införs. Vistelse i halvvägshus innebär att den intagne är placerad i ett av Kriminalvården kontrollerat hem som är anpassat för att ge intagna särskilt stöd och tillsyn. Utökad frigång innebär att den intagne under kontrollerade former avtjänar sista delen av fängelsestraffet i sin bostad.

Villkorlig frigivning ska som huvudregel även fortsättningsvis ske när två tredjedelar, dock minst en månad, av strafftiden har avtjänats. Om det vid den tidpunkten finns synnerliga skäl mot villkorlig frigivning ska den skjutas upp. Vid bedömningen av om det finns synnerliga skäl mot villkorlig frigivning ska det beaktas om den intagne på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten. Den villkorliga frigivningen får skjutas upp högst sex månader varje gång. Lagförändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2007.

Kritik mot regeringens förslag

Som en inte obetydlig del i påföljdssystemet ligger brottsoffrets rätt till trygghet och upprättelse. Att en gärningsman blir dömd och inte längre kan komma åt brottsoffret är en trygghet. Många brottsoffer ser med bävan fram emot den dagen som gärningsmannen släpps fri efter ett fängelsestraff. Det föreliggande förslaget innebär att tiden på anstalt kortas väsentligt utan att den dömda får behandling och möjlighet att förändra sitt liv. Detta kommer av många brottsoffer enbart att upplevas som ett hån mot dem. Endast de interner som allvarligt missköter sig i fängelse ska enligt regeringens förslag inte få gå vidare i utslussningsåtgärder.

Redan i dag är förtroendet för rättsväsendet ifrågasatt av allmänheten. Föreliggande förslag riskerar att ytterligare skada förtroendet. Kristdemokraterna anser att tydlighet i påföljdssystemet är viktigt. Det ska vara förutsebart både vad gäller vilken påföljd som kan vänta efter ett visst brott och hur långt fängelsestraffet blir i realiteten. Med det nya förslaget om utslussning efter halva fängelsetiden kommer tiden i fängelse att avvika ytterligare från vad som står i domen jämfört med dagens system med villkorlig frigivning efter

Fel! Okänt namn på

två tredjedelar av straffet. Vi tror att brottsoffren kommer att uppleva detta som en orättfärdig utveckling. Det är missvisande att någon döms till 10 års fängelse när personen i själva verket kommer att kunna flyttas från fängelset redan efter fem år för att slutgiltigt bli villkorligt frigiven efter dryga sex och ett halvt år. *Man ska mena det man säger och säga det man menar.* Först då blir påföljdssystemet tydligt. En påföljd måste vara förutsägbar, både för den dömda och för brottsoffret.

Regeringens förslag skulle leda till att den dömda kommer att komma ut betydligt tidigare i frihet, visserligen under kontrollerade former. Effektiviteten i dessa kontroller kan ifrågasättas. Det ligger en fara i systemet att den dömda tidigare än i dag kommer att kunna komma tillbaka till sina tidigare omgängen och vanor. Kristdemokraterna menar att ju mindre kontakt med den sociala delen av det gamla livet den dömda har desto större chans har han att utvecklas till ett liv utan brott. Därför tror vi inte på ett system där interner släpps ut tidigare utan att de fått adekvat behandling och en socialt acceptabel plattform. Vi misstänker att det egentliga syftet med regeringens förslag är att skapa plats på fängelserna som nu är överfulla. Detta är inte en värdig politik. Inte för de intagna, som inte får en ärlig chans att förändra sina liv, och inte för de brottsoffer som av samhället ska kunna förvänta sig skydd från sin angripare.

Behandling ska ske inom kriminalvården och Kristdemokraterna har i många år varit det parti som verkligen stått upp för att kriminalvården ska vara just en kriminalvård. I alltför stor utsträckning är kriminalvården i dag en förvaring i väntan på frigivning. Det behövs mer behandling och bättre behandling, annars kommer aldrig brottsligheten att minska. Framför allt måste kriminalvården stävja allt missbruk. Misslyckas missbruksbehandlingen kommer återfallen i brottslighet knappast att minska. Kanske är just detta kriminalvårdens allra största problem att ta itu med. Behandlingen måste självklart inledas omedelbart i början av ett fängelsestraff. Från första dagen i fängelse ska fokus ligga på en god utslussning och ett icke-kriminellt liv. Förutsättningen för detta är att den intagna blivit fri från alla former av missbruk.

Kristdemokraterna anser att större resurser måste satsas på påverkansprogram, motivationsplatser och de individuella handlingsplanernas kvalitet. Om detta har vi skrivit i en annan kristdemokratisk motion.

Kristdemokraterna föreslår att varje person som avtjänat ett längre fängelsestraff ska erbjudas en aktiv och meningsfull tillvaro i form av en praktikplats och en bostad. Naturligtvis ska detta ske i kombination med bättre utslussning och motivationsprogram under fängelsetiden. Utslussningen ska förberedas under hela anstaltstiden och tiden därefter ska noga följas upp. Regeringens förslag innebär inte detta.

Frigång

Regeringens förslag är att en intagen som har behov av introduktion i arbetslivet eller i annan verksamhet som kan främja en stabil tillvaro efter frigiv-

ningen under vissa förutsättningar får beviljas frigång för att utanför anstalten under dagtid utföra arbete, delta i undervisning eller utbildning, få behandling eller delta i särskilt anordnad verksamhet.

Kristdemokraterna vill framhålla vikten av att kontrollen av frigångar ska vara rigorös, både vad gäller efterföljande av regler och vilka interner som beviljas frigång. Det måste framhållas att frigång inte får öppna för möjligheter för dem som deltagit i gängbrottslighet eller organiserad brottslighet att återfalla i brott.

Vårdvistelse

Regeringens förslag är att en intagen som har behov av vård eller behandling mot missbruk av beroendeframkallande medel eller mot något annat särskilt förhållande som kan antas ha samband med hans eller hennes brottslighet under vissa förutsättningar får beviljas vårdvistelse. Detta innebär att den intagne vistas i ett hem som avses i 6 kap. 1§ socialtjänstlagen (2001:453).

Regeringen lyfter fram att en stor del av dem som är intagna på anstalt är missbrukare och att behandling mot missbruket är av avgörande betydelse för deras rehabilitering mot ett liv utan kriminalitet. Kristdemokraterna instämmer i detta.

Däremot anser Kristdemokraterna att det är olämpligt att behandlingen är förlagd till ett behandlingshem utanför kriminalvården. Dels bör samhället hålla isär missbrukare som är kriminella från icke-kriminella, dels anser Kristdemokraterna att vård ska ges inom kriminalvården. Vård är en oundgänglig del av kriminalvårdens kärnverksamhet, oavsett om det gäller missbruksvård eller beteendearterad vård. Kriminalvården får inte fortsätta att vara enbart en förvaringsplats för kriminella.

Vistelse i halvvägshus

Regeringens förslag innebär att en intagen som har behov av särskilt stöd och kontroll under vissa förutsättningar får beviljas vistelse i halvvägshus. Detta innebär att den intagne vistas i ett av kriminalvården kontrollerat hem som är anpassat för att ge intagna särskilt stöd och tillsyn. Den intagne får inte lämna halvvägshuset annat än på särskilda bestämda tider. Detta krav kan kontrolleras med elektroniska hjälpmedel, så kallad fotboja. För att vistelse i halvvägshus ska komma i fråga måste den intagne delta i sysselsättning, skriver regeringen.

Kristdemokraterna anser att halvvägshus verkar vara ett sätt för regeringen att åtgärda andra problem än dem som lyfts fram. Man skriver i propositionen att vistelse i halvvägshus bör fylla en funktion för intagna som behöver särskilt stöd eller kontroll inför frigivningen och som inte har tillgång till bostad. Sådan vistelse bör dock inte vara förbehållen endast dem som rent faktiskt inte har tillgång till bostad. Denna utslussningsåtgärd riktar sig även till dem

Fel! Okänt namn på

som av olika anledningar inte är redo att vistas i bostad under längre perioder, utan behöver mer stöd än som erbjuds vid verkställighet i bostaden.

Utgångspunkten tycks vara att den dömda under andra halvan av fängelsestraffet under inga omständigheter ska vistas i fängelse. Kristdemokraterna ifrågasätter det rimliga i detta och frågar sig vad syftet är. En konspirationsteoretiker skulle kunna få för sig att det verkliga syftet är att göra mer plats i fängelserna och på så sätt spara resurser.

Personal ”bör regelbundet finnas på plats i halvvägshuset”, skriver regeringen. Detta är helt otillräckligt. Naturligtvis måste en person som är dömd till fängelse ha bättre tillsyn och vård än så. Det regeringen här vill är i klartext att sätta nära nog obehandlade interner utan personal tillsammans i så kallade halvvägshus utan någon egentlig kontroll alls. Det säger sig självt att detta inte kommer att minska antalet återfall i brottslighet och alltså inte heller antalet kommande brottsoffer.

Utökad frigång

Regeringen skriver att en intagen under vissa förutsättningar får beviljas utökad frigång. Utökad frigång innebär att den intagne under kontrollerade former avtjänar fängelsestraffet i sin bostad. Den intagne måste delta i sysselsättning. Kriminalvården får ställa villkor om att den intagne inte får lämna sin bostad annat än på särskilt bestämda tider och att detta ska kontrolleras med elektroniska hjälpmedel, så kallad fotboja.

Detta är den utslussningsform där regeringen går längst ifrån det ordinarie fängelsestraffet. Det är också längst ifrån uppdraget att ge rehabilitering och behandling. Denna reform är skenbart human, men innehåller i realiteten ingen annan påföljdskomponent än just vedergällningen. Den intagne ska alltså under längre sammanhållande perioder från det att man avtjänat halva sitt fängelsestraff, få vistas i hemmet med fotboja. Detta gäller även dem som till exempel har dömts för relationsvåld. I dessa fall, skriver regeringen, att verkställigheten inte bör ske i det gemensamma hemmet, vilket väl måste vara en självklarhet, men det faktum att gärningsmannen inte vistas på anstalt utan kanske bor precis i närheten kan inte sägas uppfylla ett brottsoffers rättmätiga krav på vare sig upprättelse eller trygghet. Om regeringens förslag går igenom, kan man undra över hur många som kommer att våga anmäla exempelvis våld i hemmet i framtiden.

Regeringen menar att genom kontrollsystemen uppnås att frigången kan ges ett så ingripande moment att den inte upplevs som en urholkning av det utdömda fängelsestraffet. Det håller inte Kristdemokraterna med om. Detta är en mycket stor urholkning av fängelsestraffet. Kristdemokraterna anser att utslussning kan ske på öppna anstalter. Brottsoffrens situation måste komma i första hand. Detta är ett hån mot dem som behöver samhällets skydd som mest.

Villkorlig frigivning

Regeringen skriver i propositionen att villkorlig frigivning även fortsättningsvis som huvudregel ska ske när två tredjedelar av strafftiden har avtjänats. Villkorlig frigivning ska dock inte ske om det då finns synnerliga skäl mot det.

Kristdemokraterna anser att Socialdemokraterna tar fel utgångspunkt när man resonerar om villkorlig frigivning. Villkorlig frigivning efter två tredjedelar kan i sig te sig problematisk i brottsoffrens ögon. Vid synnerliga skäl mot villkorlig frigivning ska, enligt förslaget, särskilt beaktas om den intagne på ett allvarligt sätt har brutit mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten. Om en intagen vid upprepade tillfällen bryter mot reglerna som gäller för verkställigheten bör den villkorliga frigivningen skjutas upp. Detsamma gäller om en intagen under en stor del av verkställighetstiden vägrar att delta i någon form av sysselsättning eller om han eller hon upprepat betar sig aggressivt. Det kan dock inte uteslutas att en enstaka mycket allvarlig överträdelse kan vara tillräcklig för att den villkorliga frigivningen ska skjutas upp. Exempelvis kan en rymning i vissa fall vara tillräckligt för att synnerliga skäl mot villkorlig frigivning ska anses föreligga, skriver regeringen. Kristdemokraterna, som i en annan motion yrkat att rymningar ska kriminaliseras, anser att det är självklart att rymningar ska ge en uppskjuten villkorlig frigivning. Detta gäller naturligtvis även aggressiva beteenden. Reglerna måste skrivas skarpare än vad regeringen gjort i propositionen.

Om man inte sköter sig väl i fängelse, hur blir det då när man kommit ut i frihet? Betoningen i fängelse måste ligga på skötsamhet och framsteg. Om man missköter sig ska man inte få villkorlig frigivning. Det är att göra såväl den intagne som samhället en björntjänst.

Stockholm den 22 mars 2006

Peter Althin (kd)

Olle Sandahl (kd)

Helena Höij (kd)

Ingemar Vänerlöv (kd)

Ingvar Svensson (kd)

Yvonne Andersson (kd)